
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SON GENİŞLEMESİ VE BALKAN ÜYELERİ

THE LAST EU ENLARGEMENT AND ITS BALKAN MEMBERS

Emirhan KAYA*

Geliş Tarihi: 19.10.2016
(Received)

Kabul Tarihi: 23.11.2016
(Accepted)

ÖZ: Anayasal ve ekonomik krizler yaşamasına rağmen genişleme sürecini devam ettiren Avrupa Birliği (AB), 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın ardından 2013 yılında da Hırvatistan'ın katılımıyla 28 üyeli bir birlik haline gelmiştir. Hâlihazırdaki aday ülkelerin dördünün Batı Balkan ülkesi olması da göz önüne alındığında genişleme sürecinin Balkanlara odaklandığı ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, 2004 ve 2007 yıllarındaki genişleme dalgalarının ardından üyelik koşullarının giderek ağırlaşması Balkanlara yönelik genişlemeyi AB siyasetinin gündeminde üst sıralara taşımıştır. Bu çalışmada, Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliğe tam olarak hazır hale gelmeden AB'ye katıldıkları iddiasından yola çıkılarak söz konusu iki ülkenin yanı sıra Hırvatistan'ın AB'ye hangi koşullarda üye oldukları ve ekonomik açıdan bugün geldikleri durum gözler önüne serilmiştir. Böylece, birliğe dâhil olmak isteyen Batı Balkan ülkelerinin de nasıl bir süreçten geçmeleri gerektiğine dair ipuçları ortaya konabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Avrupa Birliği, Genişleme, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan

ABSTRACT: The European Union continued the enlargement process and reached its current size of 28 members with the participation of Bulgaria and Romania in 2007 and then Croatia in 2013 despite the constitutional and economic crises it experienced. The fact that four of the current candidate countries are from the Western Balkans reveals that the enlargement process is focused on the Balkans. Additionally, the enlargement process toward the Balkans moved higher on the agenda of the EU due to the fact that the conditions for membership were worsened following the waves of enlargement in 2004 and 2007. This study, based on the claims that Bulgaria and Romania became EU members without meeting all requirements for accession, points out the conditions under which these two countries and Croatia got EU membership and their current economic situation. Thus, it will be possible to present clues to the Western Balkan countries for the way they will go through for EU membership.

Keywords: The Balkans, The European Union, Enlargement, Bulgaria, Romania, Croatia

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü, emirhankaya@trakya.edu.tr.

GİRİŞ

1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) ve ardından da 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran altı ülkenin başlattığı "Birleşmiş Avrupa" serüveni, son olarak Hırvatistan'ın katılımıyla 28 üye sayısına ulaşan Avrupa Birliği (AB) çatısı altında sürdürülmektedir. AB, 1950'li yıllardan günümüze kadar devam eden bu süreçte altı genişleme evresinden geçmiştir. "AB'nin kendisi kadar eski"¹ olan genişleme tartışması, 2004 yılında AB'ye on yeni ülkenin katılımı sonrası AB'nin artık nihai sınırlarına ulaştığı iddialarının ortaya atılmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. 2007 yılındaki genişleme dalgası da hesaba katıldığında; AB'nin kısa sürede siyasi, idari ve ekonomik bakımdan önemli farklılıklar barındıran on iki ülkeyi kapsayacak şekilde genişlemesi AB'nin "hazmetme kapasitesi" ile ilgili sorunları gündeme getirmiştir.² Buna bağlı olarak, AB'de genişleme yorgunluğunun kendini gösterdiğine dair iddialar da ortaya atılmıştır. Bu çerçevede, hâlihazırda AB'ye üye olan ya da üyelik bekleyen Balkan ülkelerinin AB genişlemesinde nasıl konumlandıkları önem arz etmektedir.

AB, yaşadığı anayasal ve ekonomik krizlere rağmen genişleme sürecini devam ettirmektedir. 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımının yanı sıra Haziran 2012'de Karadağ'ın, Ocak 2014'te ise Sırbistan'ın AB ile katılım müzakereleri yürütmeye başlaması ve Ekim 2015'te Kosova'nın AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalayarak üyelik yolunda ilk adımı atması bu durumu ispatlar nitelikte olmuştur. Fakat bu süreçte çeşitli ülkelerin henüz AB üyeliği standartlarını karşılayamaması dolayısıyla hazır olmadığı halde üyeliğe kabul edilmesi ve bu durumdan dersler çıkarılarak Kopenhag Artı Kriterleri'nin devreye sokulması genişleme sürecinde birtakım önemli sorunlarla karşılaşıldığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, üyelik koşullarının giderek ağırlaşması dolayısıyla AB'ye en son katılan Balkan ülkelerinin karşılaştığı sorunların ve bugüne dek sağlanan ilerlemenin irdelenmesi gerekmektedir. Böylelikle; Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan'ın AB'ye katılımlarının söz konusu ülkelerde ve AB'de neler değiştirdiği gözler önüne serilebilecek ve bu inceleme, aday ülkelerin katılım süreçlerinde karşılaşılabilecekleri sorunlara da ışık tutacaktır.

¹ Olli Rehn, "Önsöz", *Genişlemeyi Anlamak: Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası*, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2009, s. 1.

² Yeliz Şahin, "Batı Balkanlar AB Yolunda", *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları Yayın No 267*, İstanbul, Aralık 2013, s. 14.

Bu çalışmanın temel amacı; Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın üyelik sürecinde karşılaştığı sorunlara ve üyelik performanslarına dikkat çekerek AB genişleme sürecinin geldiği durum ve geleceği ile ilgili tespitlerde bulunabilmektir. Bu bağlamda, araştırmaya konu edilen ülkelerin müzakere sürecinde ve sonrasında hangi sorunlarla karşılaştıkları ve Balkanlara yönelik bu genişlemenin söz konusu ülkeleri ve AB'nin genişleme politikasını nasıl etkilediği gibi sorulara cevap aranacaktır. Bu çerçevede; öncelikle AB'nin Balkan politikası mercek altına alındıktan sonra Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın üyelik yolunda karşılaştıkları sorunlara değinilecek ve son olarak da bu ülkelerin AB içindeki ekonomik durumları değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

AB'nin Balkan Politikası Çerçevesinde Beşinci ve Altıncı Genişleme

Merkez ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinin AB'ye katılımını öngören genişleme süreci; 2004 ve 2007 yıllarında gerçekleşen iki dalga halinde gerçekleşen beşinci genişlemeyi ve 2013 yılında yaşanan altıncı genişlemeyi kapsamaktadır. Bu çerçevede; 2004 yılında AB'ye on yeni üyenin katılımı "büyük patlama" olarak anılırken, 2007 yılında gerçekleşen ikinci dalga Romanya ve Bulgaristan'ın, 2013 yılındaki altıncı genişleme ise Hırvatistan'ın üyeliğine işaret etmektedir. Bu çalışmada odaklanılacak meselelerden ilki söz konusu ülkelerin katılımlarının siyasi saiklerle gerçekleşip gerçekleşmediği üzerinedir. Bu konuda tespitlerde bulunabilmek için öncelikle AB'nin genişleme politikası çerçevesinde Balkanlara yönelik yaklaşımı ele alınacaktır.

1980'li yıllarda "Akdeniz genişlemesi" olarak adlandırılan süreçle birlikte Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in AB'ye katılımı; ekonomik ve siyasi sorunlara sahip olan ve tam anlamıyla demokratik olarak nitelenemeyecek ülkelerin birliğe üye olarak kabul edilmesi bakımından AB'nin genişlemesinde bir ilkin yaşanmasına neden olmuştur.³ Buna rağmen Akdeniz'in jeopolitik açıdan AB için önemli olması ve genişleme politikasının başarısı dikkatlerin bu noktaya yoğunlaşmasını engellediği ifade edilmektedir. Ayrıca söz konusu genişleme, bütünleşme jargonuna

³ Özge Altun, "Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği", *T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı*, Temmuz 2013, <http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20C4%B0nceleme%20Serisi/AB%20Geni%C5%9Fleme%20Politikası%C4%B1%20Ba%C4%9Flam%C4%B1nda%20H%C4%B1rvatistan%20C3%9Cyeli%C4%9Fi.pdf>, (25.10.2015), s. 1.

“çeşitlilik” kavramının girmesine yol açması bakımından da önemli görülmektedir.⁴ Balkanlar açısından bakıldığında da Yunanistan’ın üyeliğinin AB’yi Balkanlara yaklaştırdığı düşünülmektedir. 1995 yılında yaşanan dördüncü genişlemede ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç’in hâlihazırda “Avrupalı” olarak görülmesi genişleme sürecini kolaylaştırmış,⁵ fakat Balkan ülkelerinin de dâhil olduğu bir grubu ifade eden Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinin AB’ye üye olmaya başlaması 2000’li yıllara kalmıştır.

Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra AB’nin Doğu Avrupa ülkelerine de bakış açısı değişmiştir. AB, Soğuk Savaş sonrası Doğu Avrupa’da oluşan güç boşluğunu doldurmaya yönelik politikalar izlenmeye başlamış ve bu bağlamda bölgede bağımsızlığını kazanan ülkelerin birliğe dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Fakat dördüncü genişlemeden sonra Avrupa bütünleşmesinin dışında kalan MDA ülkeleri ile Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) üyelik süreçleri hem AB hem de söz konusu ülkeler için sancılı geçmiştir.⁶ AB’nin Balkanlarda yaşanan güç boşluğunu doldurmak için harekete geçmesi ise beşinci genişlemenin ilk evresinden sonra Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan’ın birliğe dâhil olmasıyla sonuçlanmıştır. 1996 yılında AB’ye tam üyelik başvurusunda bulunan ve Şubat 2000’de üyelik müzakerelerine başlayan Bulgaristan ve Romanya, 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla AB üyesi olmuştur. 2003 yılında üyelik için AB’ye başvuran Hırvatistan ise Ekim 2005’te üyelik müzakerelerine başlamış ve 1 Temmuz 2013’te AB üyeliğini kazanmıştır.

AB, Balkanlara yönelik genişlemesinde öncelikle bölgede istikrarsızlığın yayılmasını engelleyerek kendi dış güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Romanya ve Bulgaristan’ın üyeliğinden sonra savaşların yaşandığı Batı Balkanlar’a⁷ yoğunlaşmıştır.⁸ Bu durumun yanı sıra; Romanya ve Bulgaristan’ın Karadeniz’e kıyısının olması, AB’ye daha önce ilişkide bulunduğu öncelikli bölgeler arasında bulunmayan Karadeniz’i de gündemine almaya zorlamıştır. AB, bu çerçevede, 2007 yılında “Karadeniz Sinerjisi-Yeni Bir Bölgesel Girişim” adlı politikasını yayınlamış

⁴ Gökhan Akşemsettinioğlu, “Avrupa Bütünleşme Projesinin ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 10, No 1, 2011, s. 7.

⁵ “Avrupa Birliği’nin Genişlemesi”, T. C. Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=109>, 27.12.2015.

⁶ Özge Altun, *a.g.m.*, s.2.

⁷ Batı Balkanlar; Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Kosova, Arnavutluk, Sırbistan ve Karadağ’ı kapsamaktadır.

⁸ Özge Altun, *a.g.m.*, s.3.

ve ardından Nisan 2011’de sekiz AB ülkesi ve altı AB dışı ülkeyi kapsayan “Tuna Stratejisi”ni kabul etmiştir.⁹

Batı Balkanlarla ilişkiler kapsamında ise öncelikle 1996 yılında kabul edilen “Bölgesel Yaklaşım” politikası çerçevesinde hareket edilirken, daha sonra 1999 yılında ilan edilen “İstikrar ve Ortaklık Süreci” (SAP-*Stabilization and Accession Process*) ile bölge ülkelerinin AB’ye daha da yaklaştırılması hedeflenmiştir. İlerleyen süreçte AB, “Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı” (CARDS-*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*) ve “Katılım Öncesi Yardım Aracı” (IPA-*Instrument for Pre-Accession Assistance*) adı verilen programlar çerçevesinde Batı Balkan ülkelerinin reform süreçlerini desteklemiştir.

14 Aralık 1995 tarihinde Bosna Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan arasında imzalanan Dayton Anlaşması’nın ardından 26 Şubat 1996’da kabul edilen Bölgesel Yaklaşım politikası, AB’nin –Bulgaristan ve Romanya da dâhil olmak üzere- Batı Balkan ülkelere yönelik ortak politikasının başlangıcını oluşturmaktadır.¹⁰ Bu politika ile temel olarak söz konusu ülkelerde istikrarın sağlanması, AB’ye karşı duyulan güvensizliğin ortadan kaldırılması ve ABD’nin bölgedeki hâkimiyetinin sonlandırılması amaçlanmıştır.¹¹ Bu çerçevede AB Konseyi, 29 Nisan 1997 tarihinde mali yardımlar ve ticari-ekonomik işbirliğini sağlamaya yönelik anlaşmaları kapsayacak şekilde bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerin geliştirilmesini öngören adımların atılabilmesi için yerine getirilmesi gereken kriterleri belirlemiştir.

26 Mayıs 1999 tarihinde AB Komisyonu tarafından oluşturulan SAP politikası ise MDA ülkelerinin bütünleşme sürecinde uygulanan Avrupa Anlaşmaları’ndan ilham alınarak tasarlanan ve ilgili ülkelerle AB üyeliği perspektifi taşıyan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması’nın (SAA- *Stabilization and Association Agreement*) imzalanmasını öngörmüştür.¹² Böylece SAA’nın imzalanmasıyla Batı Balkan ülkelere potansiyel adaylık statüsü verilmesi söz konusu olmuştur. Bu anlamda ilişkilere yeni bir boyut kazandıran SAP politikası, Yunanistan’ın AB Dönem Başkanlığı sırasında

⁹ Esra Hatipoğlu, “Yorgun AB’nin Komşularla İmtihani: Karadeniz Bölgesi ve Avrupa Birliği”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt 8, Sayı 16, 2013, ss. 2-3.

¹⁰ Mirzet Mujezinoviç, “Avrupa Birliği’nin Batı Balkan Politikası Çerçevesinde Bosna Hersek ile İlişkileri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, Sayı 12, 2007, s. 68.

¹¹ Mirzet Mujezinoviç, *a.g.m.*, ss. 68-69.

¹² Mirzet Mujezinoviç, *a.g.m.*, s. 70.

düzenlenen 2003 Selanik Zirvesi'nde Batı Balkan ülkelerinin AB'ye katılım sürecine netlik kazandırılmasına zemin hazırlamıştır.

2002 yılına gelindiğinde, beşinci genişlemenin ilk dalgası için müzakereler tamamlandıktan sonra Romanya ve Bulgaristan'ın piyasa ekonomisinin işleyişi ve AB müktesebatının uygulanması ile ilgili sorunlar nedeniyle üyeliğe hazır olmadığı düşünülürken; daha sonraki süreçte bu yöndeki endişeler yerini yargı sisteminin ve kolluk kuvvetlerinin yeterliği ve hesap verebilirliği üzerine oluşan kaygılara bırakmıştır.¹³ Bunun üzerine devreye sokulan İşbirliği ve Tahkik Mekanizması (*CVM-Cooperation and Verification Mechanism*), her iki ülke tarafından kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesine yardımcı olan bir araç haline gelmiştir. Bu kapsamda; Haziran 2007'den bu yana söz konusu ülkelerin yargı reformu, yolsuzlukla mücadele ve organize suçlar konularındaki gelişimini ele alan raporlar yayınlanmaktadır.¹⁴ Üyeliğin kazanılmasından sonraki üç yılı kapsaması planlanan izleme mekanizmasının 2010 yılında sona erdirilmesi beklenmesine rağmen her iki ülkede izlenen gelişimin yetersiz olduğunun gözlenmesi, bu mekanizmanın halen varlığını sürdürmesine neden olmuştur.¹⁵

2004 yılında üyeliğe kabul edilen on ülkeye ve ardından Romanya ile Bulgaristan'a müzakereler devam ederken AB üyeliği için tarih verilmiş ve bu tarihe bağlı kalınması için de söz konusu ülkelerin bazı eksiklikleri görmezden gelinmiştir.¹⁶ Aday ülkelerin eksikliklerinin üyelikten sonra tamamlanabileceği düşüncesiyle bu şekilde hareket edilmesi daha sonra "şartlılık" konusunda daha katı davranılmasına yol açmıştır. Bu bağlamda; şartlar tam olarak yerine getirilmeden AB'ye katılım konusunda kesin tarih verilemeyeceği, hatta şartlar yerine getirilse dahi AB'nin yeni üyeleri hazmetme kapasitesinin göz önünde bulundurulacağı açıklanmıştır.

¹³ Antoinette Primatarova, "On High Stakes, Stakeholders and Bulgaria's EU Membership", *EPIN Working Paper No. 27*, Nisan 2010, s. 1.

¹⁴ Bkz. "The Reports on Progress in Bulgaria and Romania", *European Commission*, http://ec.europa.eu/cvm/progress_reports_en.htm, (27.12.2015).

¹⁵ Söz konusu mekanizma gereğince Romanya ve Bulgaristan'da yeterli ilerlemenin sağlanamaması durumundan AB fonlarının kesilmesi ya da söz konusu ülkelerin üyelik haklarını sınırlayan korunma hükümlerinin devreye sokulmasının söz konusu olabileceği ifade edilmiştir.

¹⁶ Rıdvan Karluk, "Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi", *International Conference on Eurasian Economies 2014*, <http://avekon.org/papers/1163.pdf>, (27.12.2015), s. 4.

Bu çerçevede geliştirilen “yeni yaklaşım” uyarınca hukukun üstünlüğünü müzakerelerde ön plana çıkaran AB, “Yargı ve Temel Haklar” ile “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” olarak isimlendirilen 23. ve 24. başlıkların öncelikli olarak görüşülmesini kararlaştırmıştır.¹⁷ Haziran 2012’de AB Konseyi tarafından kabul edilmesiyle birlikte Karadağ ile müzakerenin bir parçası haline gelen bu yaklaşım, hukukun üstünlüğü ilkesini katılım sürecinin merkezine yerleştirmiştir.¹⁸ 2014 yılı genişleme politikası da bu çerçevede hukukun üstünlüğü, ekonomik yönetim ve kamu yönetimi reformunu ifade eden “temel konuların öncelikli olarak ele alınmasına” yönelik yaklaşıma (*fundamentals first*) dayandırılmıştır.¹⁹

Öncesi ve Sonrasıyla Üyelik Süreçleri

Bulgaristan ve Romanya’nın 1990’ların ilk yıllarını kapsayan “geçiş” dönemindeki durumları göz önüne alındığında; Romanya’nın eski rejimle bağlantılı bir grup seçkin tarafından yönetilmesi dolayısıyla siyasal anlamda olumsuz bir tablo çizerken, Bulgaristan’ın ise 1997 yılında enflasyonun %547’ye kadar tırmanmasıyla sonuçlanan zayıf ekonomisiyle dikkat çektiği gözlenmiştir.²⁰ Bulgaristan ve Romanya’nın durumunun AB tarafından Kopenhag kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi ise ilk kez Temmuz 1997’de söz konusu olmuştur. Bu tarihten itibaren reform sürecinin izlenmesi, iki ülkenin siyasi koşulluluğunun evrilmesinde belirleyici olmuştur. Bu çerçevede; azınlık hakları ve sosyal hakların gelişimi, yargı sisteminin sorunları ve yolsuzlukla mücadele gibi konular mercek altına alınmıştır.²¹ Bunlara ek olarak, aday ülkelerin ekonomik göstergelerinin de bu değerlendirmelerde önemli bir yer tuttuğu gözlenmiştir. Bu bağlamda, 1997 yılı itibarıyla ortak pazara eklenmek için tam anlamıyla hazır olmayan Romanya ve Bulgaristan’ın işleyen bir piyasa ekonomisine sahip

¹⁷“The Enlargement of the Union”, *European Parliament*, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html, (27.12.2015).

¹⁸ “Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2012-2013”, COM(2012) 600, Brüksel, 10 Ekim 2012, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_strateji_ve_sonucular_tr.pdf, (18.10.2016), s. 2.

¹⁹ “Avrupa Komisyonu 2014 Genişleme Paketi’ni Açıkladı”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=712, (27.12.2015).

²⁰ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, “The Successful Laggards: Bulgaria and Romania’s Accession to the EU”, *East European Politics and Societies*, Cilt 22, Sayı 1, 2008, s. 120.

²¹ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, s. 121.

olmadıkları ifade edilmiştir. Romanya ve Bulgaristan ancak sırasıyla 2002 ve 2004 yıllarında işleyen bir piyasa ekonomisine sahip iki ülke olarak nitelendirilmeye başlamıştır.²²

Bulgaristan ve Romanya'nın üyelik sürecinde MDA ülkelerinden farklı bir yol izleyeceğinin en önemli işaretlerinden biri, bu iki ülkenin 1997 yılında müzakerelere başlayacak olan ve "Lüksemburg grubu"²³ olarak adlandırılan ülkeler arasına dâhil edilmemesi olmuştur. Ardından, geriye kalan altı aday ülke ile birlikte 2000 yılında üyelik müzakerelerine başlayan Romanya ve Bulgaristan, bu defa da 2004 yılında üyeliğe kabul edilmesi kararlaştırılan ülkeler arasında yer alamayarak diğer bütün aday ülkelerden "geri kalmıştır". Söz konusu iki ülke, komünizmin çöküşü sonrası demokrasi ve kısmi piyasa reformları başlatmış olsa da ancak dış baskılar neticesinde kararlı adımlar atabildiklerinin gözlenmesi böyle bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır.²⁴ Ayrıca, Aralık 1999'da düzenlenen Helsinki Zirvesi'nde iki ülke için müzakerelere başlama kararı alınmasında -aynı yıl yaşanan Kosova Krizi dolayısıyla- jeopolitik faktörlerin ön plana çıkması söz konusu olmuştur.²⁵

Bağımsızlığını ilân etmeden önce Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ni (YSFC) oluşturan altı federe devlet arasında -Slovenya'dan sonra- ekonomik gelişmişlik bakımından ikinci sırada yer alan Hırvatistan ise 1991-1997 yıllarını kapsayan dönemde AT'den insani yardım amaçlı 350 milyon Euro tutarında destek sağlamıştır.²⁶ 1995'ten 2000 yılına kadar geçen sürenin Hırvatistan-AB ilişkilerinde "fiili olarak dondurulmuş bir dönem" şeklinde anılması ise Franjo Tuđman yönetiminin milliyetçi ve yayılmacı politikalarına bağlanmaktadır.²⁷ Bu çerçevede, 2000 sonrasında Stjepan Mesic liderliğindeki hükümetle birlikte Hırvatistan'ın demokratikleşme sürecinin başlaması AB ile ilişkilerini derinden etkilemiştir. 21 Şubat

²² Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, ss. 121-123.

²³ Söz konusu gruba dâhil olan Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile müzakerelere başlama kararı Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi'nde alınmıştır. Helsinki Grubu olarak anılan Bulgaristan, Romanya, Malta, Letonya, Litvanya ve Slovakya ise Aralık 1999'da düzenlenen Helsinki Zirvesi'nde alınan kararla müzakerelere başlamıştır.

²⁴ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, s. 117.

²⁵ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, s. 122.

²⁶ İlhan Aras, "Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Derleyen: Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 455.

²⁷ İlhan Aras, *a.g.m.*, s. 460.

2003'te AB üyeliğine başvuran Hırvatistan, Haziran 2004'te aday ülke statüsü kazanırken 3 Ekim 2005'te müzakereler başlamıştır.

Bulgaristan ve Romanya'nın müzakere sürecinde karşılaştığı sorunlar ele alınırken, öncelikle, müzakere sürecinin sadece söz konusu ülkelere özgü olmayan birtakım zorluklar barındırdığını ifade etmek gerekmektedir. Bunlar arasında katılım müzakerelerinde başlıkların geçici olarak kapatılması dolayısıyla kapatılan fasılların yeniden açılabilme olasılığının söz konusu olması; mevcut üyelerin hem kendi aralarında hem aday ülkelerle görüşmesini öngören müzakere sürecinin ikili karakteri,²⁸ AB'nin genişleme için hazır olma durumunu ifade eden hazmetme kapasitesinin göz önünde bulundurulması ve koşulluluk prensibi gibi müzakere sürecinin karakterini ortaya koyan özellikler ön plana çıkmaktadır. Hatta bu sebeple katılım öncesi sürecin "müzakere" olarak adlandırılmasının yanıltıcı olacağı dahi dile getirilmiştir. Yine de söz konusu sürecin gerçekten müzakere niteliği taşıyıp taşımadığı ile ilgili tartışmalar bir kenara bırakılacak olursa; beşinci genişlemede aday ülkeler için siyasi açıdan en zorlayıcı konuların nükleer enerji meselesi, yolsuzluk sorunu ve yargının işleyişi ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katılım müzakereleri süresince Bulgaristan açısından en zorlayıcı konu AB'nin Kozluday'da bulunan nükleer enerji santralının kapatılmasıyla ilgili ısrarı olmuştur. Hizmete girdiği 1974 yılından itibaren 2002'ye kadar altı reaktörle enerji üreten santralin dört eski reaktörü AB'nin bu konudaki ısrarı sonucunda 2006 yılına kadar kademeli olarak kapatılmıştır.²⁹ İlk iki reaktörün faaliyetlerinin durdurulması müzakerelerde enerji faslına kapatılmasına yol açarken, üçüncü ve dördüncü reaktörlerin devre dışı bırakılması ise daha sonra Bulgaristan'ın AB üyeliğinin ön koşulu olarak değerlendirilmiştir. Hatta Bulgaristan'ın -önce 2007'de daha sonra da 2009 yılında- söz konusu iki nükleer reaktörün yeniden işletilmesini yönünde talepte bulunmasına rağmen bu talebin AB tarafından güvenlik gerekçesiyle geri çevrilmesi konunun ciddiyetini gözler önüne sermiştir. Fakat o zamana kadar Bulgaristan'ın elektrik üretiminin yaklaşık % 45'ini karşılayan ve elektrik ihracatına da önemli ölçüde katkıda bulunan Kozloduy santralının

²⁸ Pavlina Nikolova, "Negotiating for EU Membership? The Case of Bulgaria and Romania", *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 2, 2006, s. 404.

²⁹ "Bulgaristan'a Yeni Nükleer Reaktör", *Aljazeera Turk*, 24 Kasım 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bulgaristana-yeni-nukleer-reaktor>, (12.12.2015).

kapasitesinin bu şekilde düşürülmesine AB kayıtsız kalamamıştır.³⁰ AB, bu çerçevede, Katılım Anlaşması'nın 30. maddesi gereğince Bulgaristan'a 2007-2009 yılları arasında 210 milyon Euro yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir. Buna ek olarak, 2010-2013 yılları arasında tahsis edilmek üzere 300 milyon Euro tutarında ve son olarak da 2014-2020 arasını kapsayan dönem için 260 milyon Euro'luk bir yardımda bulunmayı kararlaştırmıştır.³¹

Müzakere sürecinde adayları zorlayan en temel meselelerden biri de yargı sisteminin reformu konusudur. Romanya ve Bulgaristan'da yargılamaların yıllar sürmesi ve hapisanelerin mahkûmlarla dolu olması gibi nedenlerle yargı sürecinin yavaş ve etkisiz olarak nitelendirilmesi, söz konusu iki ülkede "işlevsiz bir yargı sisteminin" varlığına işaret etmektedir. AB Komisyonu'nun raporlarında sıklıkla vurgulanan yargı sisteminin reformu konusu; Romanya'nın yargının yürütme erkinden bağımsız olması yönünde uyarılar almasına yol açarken, Bulgaristan'da ise yargı üyelerinin siyasi amaçlar gütmemesinin önüne geçilebilmesi için yargının hesap verebilirliğinin artırılması hususunun ön plana çıkarılmasına neden olmuştur.³² Bu bağlamda, Romanya ve Bulgaristan'ın yargı sistemlerinde reforma gitmeleri gerektiğine dair ortaya çıkan kanı, koşulluluk mekanizmasının katılım sonrası süreci de içine alacak şekilde genişletilmesinin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir.³³

Hırvatistan'ın üyelik sürecinde yaşanan sorunlar incelendiğinde ise daha çok siyasi nitelikli sorunların söz konusu süreci sekteye uğratması dikkat çekici olmuştur. Bu çerçevede ilk önemli gelişme, Hırvatistan'ın üyelik sürecinde karşılaştığı engeller nedeniyle 2001 yılında imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın ancak 1 Şubat 2005'te yürürlüğe girebilmesidir. Söz konusu engellerden ilki Hırvatistan'ın Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile beklenen düzeyde işbirliği yapmamasıdır. AB bu yüzden 17 Mart 2005 olarak kararlaştırılan üyelik

³⁰ Venelin Tsachevsky, "Bulgaria's EU Membership: The Adaptation To The New Status Is Not Over", *Electronic Publications of Pan-European Institute*, 2010, https://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-ja-tietopaketti/Documents/Tsachevsky_netto_final.pdf, (27.12.2015), s. 5.

³¹ "Delegation to the Kozloduy Nuclear Power Plant/Bulgaria, 28-30 October 2013", *European Parliament*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/bulgaria_/bulgaria_en.pdf, (12.12.2015), ss. 2-3.

³² Florian Trauner, "Post-Accession Compliance with EU Law in Bulgaria and Romania: A Comparative Perspective", *European Integration online Papers*, Special Issue 2, Volume 13, 2009, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2009-021.pdf>, (27.12.2015), ss. 13-14.

³³ Florian Trauner, *a.g.m.*, s. 14.

müzakerelerinin başlangıç tarihini ertelemiş ve savaş suçlusunu sanığı olarak yargılanacak olan Ivan Cermak, Mladen Markac ve Ante Gotovina'nın yakalanıp ICTY'ye teslim edilmemesi halinde müzakerelerin başlamayacağını açıklamıştır.³⁴ AB ancak Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi Başsavcısı Carla Del Ponte'nin Hırvatistan'ın savaş suçlarının yakalanması konusunda mahkemeye tam işbirliği içinde olduğuna dair açıklaması üzerine Hırvatistan'la üyelik müzakerelerine başlama kararı almıştır.³⁵

Müzakere sürecini sekteye uğratan gelişmelerden biri de Slovenya ile Hırvatistan arasındaki sınır anlaşmazlığıdır. Bu sorun sebebiyle, Aralık 2008'e gelindiğinde on bir müzakere başlığının Slovenya tarafından bloke edildiği gözlenmiştir.³⁶ Bu sorun, Hırvatistan'ın müzakere sürecinin ikili anlaşmazlıklara kurban gitmemesi yönünde görüş bildiren AB'nin öncülüğünde 4 Kasım 2009 tarihinde taraflar arasında sınır anlaşmazlığının çözümüne ilişkin bir mutabakat imzalanması ile çözülmüştür. Slovenya ile Hırvatistan arasında yaşanan bir diğer sorun da Hırvatistan Merkez Bankası'nın Slovenya'nın en büyük bankası olan Nova Ljubljanska Bank'ın (LNB) Hırvatistan'ın finans piyasalarına giremeyeceğini açıklamasından sonra ortaya çıkmıştır. Söz konusu açıklamada LNB'nin Hırvat mudilere olan borcunu ödemesi gerektiğinin belirtilmesi üzerine Slovenya Nisan 2010'da bu durumu gerekçe göstererek müzakerelerde 31. başlık olan "Dışişleri, Güvenlik ve Savunma Politikası"nın açılmasını engellemiştir.³⁷

AB'nin "Balkan üyelerinin" katılım müzakerelerinin sona ermesinden üyeliğin başlangıcına kadarki süreci ifade eden müzakere sonrası dönemde de birtakım zorluklarla karşılaştığı gözlenmiştir. Örneğin; Romanya ve Bulgaristan'ın 26 Nisan 2005 tarihinde imzaladıkları Katılım Anlaşması, taahhüt ettikleri reformları gerçekleştirememeleri durumunda üyeliğin bir yıl ertelenmesini mümkün kılan bir korunma hükmü içermesi dolayısıyla AB

³⁴ Özge Altun, *a.g.m.*, s. 3.

³⁵ "Hırvatistan'ın da önü açıldı", *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/h%C4%B1rvatistan%C4%B1n-da-%C3%B6n%C3%BC-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/a-2523637>, (24.10.2015).

³⁶ Yeliz Şahin, "Hırvatistan'ın AB Serüveninde Mutlu Son", *İKV Değerlendirme Notu*, Temmuz 2013, http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/temmuz_2013_degerlendirme_notu_70.pdf, (24.10.2015).

³⁷ Özge Altun, *a.g.m.*, s. 7.

genişleme tarihinde bir ilkin yaşanmasına sebep olmuştur.³⁸ Böylelikle müzakere süreci daha önceki adaylara göre daha uzun tutulan söz konusu ülkeler, üyelik tarihlerinin ertelenmesi ihtimaliyle de karşı karşıya kalmışlardır. Esasında üyeliğin bir yıl geciktirilmesine dair hükmün uygulanması pek olası görünmese de Avrupa Anayasası'nın Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmemesi bu ihtimali artıran bir faktör olarak değerlendirilmiştir.³⁹ Bulgaristan ve Romanya'nın Katılım Anlaşması, bahsi geçen hükmün yanı sıra; üyeliklerinin ilk üç yılı içerisinde -ekonomi, ortak pazar ve adalet ve içişleri alanlarında- AB'nin birtakım imkânlarından yararlanmalarını askıya alabilecek üç korunma hükmü daha içermektedir.⁴⁰ Avrupa Komisyonu'nun Eylül 2006'da –üyelik tarihi olarak 1 Ocak 2007 olarak tavsiye etmesine rağmen- Bulgaristan ve Romanya'nın yargı sistemi ve yolsuzlukla mücadelesini üyelikten sonra da izleme hakkını saklı tuttuğunu açıklaması iki ülkenin öncekilerden farklı koşullar altında birliğe kabul edileceği izlenimi dahi doğurmuştur.⁴¹

Aday ülkelerin üye olduktan sonra da AB ile sorunlarının devam ettiğine işaret eden en önemli gelişmelerden biri koşulluluk mekanizmasının genişletilmesi olmuştur. Koşulluluk prensibi çerçevesinde genişlemeye dair kendi kurallarını ortaya koyan AB, böylece üyeliğe talip olan ülkelerin bu kurallara uymaları halinde onları ödüllendiren “teşvik-temelli” bir modeli hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede üyelik tarihi belirlendikten sonra ya da üyelik sonrası süreçte şartlılığın kaldırılması durumunda uyum sürecinin yavaşlayacağı hatta sonlanacağına dair endişelerin ortaya çıkması, şartlılığın üyelik sonrasına da yayılmasına yol açmıştır. Bu hususta en dikkat çekici gelişme ise söz konusu ülkelerin üyelik sonrası durumunu değerlendirmek için yayınlanan izleme raporlarının üyelik süreci üzerindeki etkisidir.

AB Komisyonu Temmuz 2007'de yayınlanan ilk izleme raporunda Bulgaristan'a karşı olumlu bir tutum sergilerken, korunma hükümlerinin uygulanmasına yönelik bir tavsiyede bulunmamıştır. Ancak Şubat 2008'de yayınlanan ikinci raporda üst düzey devlet yetkilerinin karıştığı yolsuzluklara dikkat çekilmiş ve Bulgaristan bu yüzden ilk kez finansal yaptırımlarla karşı karşıya kalmıştır.⁴² Üçüncü raporda da yolsuzlukla ilgili

³⁸ Pavlina Nikolova, *a.g.m.*, s. 407.

³⁹ Florian Trauner, *a.g.m.*, ss. 11-12.

⁴⁰ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, s. 125.

⁴¹ Gergana Noutcheva ve Dimitar Bechev, *a.g.m.*, s. 126.

⁴² Bu kapsamda 825 euroluk AB fonunun ödemesi askıya alınmıştır. Bkz. Florian Trauner, *a.g.m.*, s. 18.

başlatılan soruşturmanın nadiren tutuklama ya da kovuşturmayla sonuçlanması eleştirilmiş ve bu nedenle reform sürecindeki iyileşmenin pratik sonuçları göz önüne alındığında yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Bu arada Bulgaristan'ın 30 Kasım 2008'de kullanım süresi sona eren 220 milyon Euro tutarındaki "Polonya & Macaristan Ekonomik Yapılanma" (PHARE- *Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*) programı fonundan yararlanamayacak olması da Bulgaristan'ı fonların yönetimiyle ilgili sorunlar nedeniyle teşvik ödemelerinden yararlanamayan ilk AB üyesi konumuna getirmiştir.⁴³ Romanya'nın üyelik sonrası reformları ile ilgili daha olumlu bir tablo ortaya çıkmasına rağmen "üst düzey yolsuzlukların" Romanya için de önemli bir sorun teşkil ettiği gözlenmiştir. Fakat üyeliğinin ilk üç yılında Romanya'ya ait fonların dondurulması söz konusu olmamıştır.⁴⁴

Üyelerin Ekonomik Performansı ve AB Fonlarının Kullanımı

Üye ülkelerin kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) değerleri göz önüne alınarak yapılan değerlendirmelere göre AB'nin en yoksul ülkesi konumunda olan Bulgaristan'ın, buna rağmen, Türkiye haricindeki aday ülkelerden daha iyi durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Üyeliğinin ilk iki yılında ortalama %6 oranında ekonomik büyüme sağlayan Bulgaristan, 2009 yılında ise -on iki yıllık bir büyüme trendinden sonra ilk kez- %5 küçülme yaşamıştır.⁴⁵ AB fonlarının Bulgaristan ekonomisi üzerindeki etkileri incelendiğinde ise Bulgaristan'ın üyeliğinin ilk üç yılında çoğu yapısal fonlardan olmak üzere 4,6 milyon Euro tutarında yardım aldığı gözlenmektedir.⁴⁶ Fakat AB tarafından sağlanan finansal yardımın çeşitli sebeplerle bloke edilmiş olması, Bulgaristan'ın üyeliğinin ilk üç yılı süresince finansal olarak kazanç elde edememesi, hatta AB üyeliği dolayısıyla zarara uğramasına yol açmıştır.⁴⁷ Örneğin; Haziran 2008'de AB fonları ile ilgili yapılan yolsuzluğun boyutlarının ortaya çıkması üzerine ilk kez Bulgaristan için LOTHAR sistemi devreye sokulmuş ve bu yolla yapısal fonların dağıtımını izlenmeye başlamıştır.⁴⁸ 2008'in ortalarına gelindiğinde,

⁴³ Florian Trauner, *a.g.m.*, s. 20; ayrıca bkz. "Bulgaristan'da Yolsuzluk Şoku", *Deutsch Welle*, 27 Kasım 2008, <http://www.dw.com/tr/bulgaristanda-yolsuzluk-%C5%9Foku/a-3825144>, (15.12.2015).

⁴⁴ Florian Trauner, *a.g.m.*, s. 21.

⁴⁵ Venelin Tsachevsky, *a.g.m.*, s. 23.

⁴⁶ Venelin Tsachevsky, *a.g.m.*, s. 8.

⁴⁷ Venelin Tsachevsky, *a.g.m.*, s. 32.

⁴⁸ Venelin Tsachevsky, *a.g.m.*, s. 26.

Bulgaristan'a katılım öncesi fonları aracılığıyla ulaşan ve yaklaşık 1 milyar Euro tutarındaki finansal yardımın büyük çoğunluğunun geçici olarak bloke edilmesi dolayısıyla tarım ve ulaşım sektörünün büyük zarara uğradığı tespit edilmiştir.⁴⁹

Bulgaristan'da Temmuz 2009'da göreve gelen yeni hükümet, AB fonlarının yönetimi için dokuz bakandan oluşan bir komisyon kurdu. Bulgaristan buna rağmen 2007-2013 yıllarını kapsayan dönemde kendisine ayrılan fonların ancak %54'ünü kullanabilmiştir.⁵⁰ Bulgaristan'ın ayrıca 2010'dan itibaren yeniden büyüme trendi yakalayarak 2010-2012 yıllarını kapsayan dönemde ortalama %3 büyüme sağladığı tespit edilmiştir.⁵¹ Bu arada 2008 yılında %5,6 düzeyinde olan işsizlik oranı 2012 yılında –Avrupa ortalamasının üzerinde olan bir oranı yakalayarak- %12,2'ye ulaşmıştır.⁵² Ancak 2014 yılının başından itibaren işsizlik oranında bir azalma tespit edilmiş ve bu oran Ekim 2015 itibarıyla %9,5'e kadar gerilemiştir.⁵³

AB'nin en yoksul ikincisi ülkesi olarak nitelenen Romanya'nın ekonomik durumu da hem Balkan ülkelerinin AB ile bütünleşmedeki başarısı hem de AB'nin genişleme politikasının geleceği bakımından üzerinde önemle durulması gereken konulardan birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Romanya'da 1989 Devrimi'nin ardından ekonomide yeniden yapılanma sürecine girilmesi bu noktadaki değişimin ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Böylece 1990'lı yılların başında serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini başlatan Romanya, 2000'li yılların başında ve ortalarında kayda değer bir ekonomik büyüme sağlamıştır. 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %6,9 ve %8,5 oranında büyüyen Romanya ekonomisinin

⁴⁹ Gös. yer.

⁵⁰ Bulgaristan'ın AB fonlarının kullanımı ile ilgili sayısal veriler ortaya konulurken yalnızca Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Uyum Fonu (CF) ve Avrupa Sosyal Fonu (ESF) dikkate alınmıştır. Bkz. "EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007-2013", *KPMG*, <https://www.kpmg.com/SI/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/EU-Funds-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf>, (25.12.2015), s. 19.

⁵¹ "AB'nin En Yoksul Ülkesinin Krizle Mücadelesi", *İktisadi Kalkınma Vakfı*, <http://esozluk.ikv.org.tr/?id=501>, (14.12.2015).

⁵² Gös. yer.

⁵³ "Bulgaristan-İşsizlik Oranı", *Trading Economics*, <http://tr.tradingeconomics.com/bulgaria/unemployment-rate>, (14.12.2015).

2009 yılında küresel finansal krizin de etkisiyle %7,1 oranında küçülme yaşamayı bu süreci kesintiye uğratmıştır.⁵⁴

Söz konusu krizin yol açtığı durgunluk, Romanya ekonomisini olumsuz etkilemiş ve mali disiplini sağlamaya yönelik tedbirler alınmasını zorunlu kılmıştır. Romanya bu çerçevede 2009 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF), AB ve Dünya Bankası ile toplam 20 milyar Euro tutarında kredi için anlaşmaya varmıştır.⁵⁵ Ayrıca IMF ve AB, Mayıs 2011’de Romanya’ya toplam 4,9 milyar Euro tutarında ilave yardım vermeyi kabul ederken, Eylül 2013’te de 5,4 milyar Euro tutarında yeni bir stand-by anlaşması üzerinde anlaşmaya varılmıştır.⁵⁶ Bu sayede yabancı sermaye akışındaki düşüşü dengelemeye çalışan Romanya ekonomisi ancak 2011 yılında büyümeye başlamış ve 2014 yılında %2,8 büyüme oranı yakalayabilmiştir.⁵⁷ Buna rağmen Romanya’nın GSYİH değerleri henüz kriz öncesi seviyesine ulaşamamıştır.⁵⁸ Ayrıca 2019 yılında Euro bölgesine katılmayı hedeflediğini ilân eden Romanya için bu hedefin “uzak bir ihtimal” olduğunun ifade edilmesi de Romanya’nın ekonomik performansı açısından olumsuz bir gösterge olarak öne çıkmaktadır.⁵⁹

Romanya’nın en önemli ekonomik sorunlarından biri yapısal fonlar ve uyum fonlarından yeterince yararlanamayarak bu fonların emilimi bakımından diğer tüm AB ülkelerinin gerisinde kalmasıdır.⁶⁰ Bu yüzden Bulgaristan örneğinde olduğu gibi Romanya’nın da -AB’den aldığı kaynakların AB bütçesine yaptığı katkının altına düşmesi neticesinde- zarara

⁵⁴ “GDP Growth (Annual %)-Romania”, *Dünya Bankası*, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/RO?display=graph>, (25.12.2015).

⁵⁵ “Romanya IMF’yle Anlaştı”, *NTV*, 25 Mart 2009, <http://www.ntv.com.tr/ekonomi/romanya-imfyle-anlasti,zmb986HxpkCUvhiv7liXPQ>, (26.12.2015).

⁵⁶ “Romanya-Avrupa’nın Periferisinden Kriz Manzaraları”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, <http://esozluk.ikv.org.tr/?id=521>, (26.12.2015).

⁵⁷ “GDP Growth (Annual %)", (26.12.2015).

⁵⁸ “Macro Economic Imbalances Country Report-Romania 2015”, *European Economy Occasional Papers 223*, European Commission, Haziran 2015, s. 3.

⁵⁹ Bkz. “Fitch Ratings: Euro Zone Accession Remains a ‘Remote Prospect’ in Romania and CEE”, *Business Review*, <http://www.business-review.eu/news/fitch-ratings-euro-zone-accession-remains-a-remote-prospect-in-romania-and-cee-103210>, (18.10.2016).

⁶⁰ Agnes Orosz, “Romania”, *Strategic Issues for the EU10 Countries: Main Positions and Implications for EU Policy-Making*, Derleyen: Krisztina Vilda, FEPS-Foundation for European Progressive Studies, Budapeşte, Ekim 2012, s. 195.

uğradığı ve AB bilançosunun eksiye düştüğü ifade edilmiştir.⁶¹ Ancak Bulgaristan ve Romanya'nın reform sürecinde AB üyeliğini kazandıktan sonra bir yavaşlamanın söz konusu olduğu vurgulanmasına rağmen yine de diğer yeni üyelerle ve hatta bazı eski üyelerle karşılaştırıldığında iki ülkenin durumunun diğerlerinden çok daha kötü olmadığı altı çizilmektedir.⁶²

1990'lı yılların başına kadar Yugoslavya'nın en gelişmiş kesimlerinden biri olarak öne çıkan Hırvatistan ise daha sonraki süreçte yaşanan savaş ve çatışmalardan olumsuz etkilenerek sahip olduğu avantajlı konumu kaybetmiştir.⁶³ Bağımsızlığın elde edilmesinden sonra enflasyonun düşürülmesinin yanı sıra para birimi ve büyüme oranında istikrarın sağlanması ile tekrar olumlu bir tablo çizmeye başlayan Hırvatistan ekonomisi, diğer taraftan; yüksek cari açık, yüksek dış borç oranı ve düşük rekabet gücüne sahip olmaktan kurtulamamıştır.⁶⁴ 2001-2008 yılları arasında ortalama %4,4 oranında büyüyen Hırvatistan ekonomisi,⁶⁵ 2009-2014 yıllarının kapsayan dönemde ise ortalama %2,2'lik bir küçülme yaşamıştır.⁶⁶ Ancak 2015 yılında tekrar pozitif bir ekonomik büyüme oranı yakalamayı başaran Hırvatistan'ın 2016 yılı büyümesinin %1,8 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.⁶⁷ Hırvatistan'a 2014-2020 döneminde Rekabet Edebilirlik ve Uyum Programı kapsamında AB fonlarından 6,9 milyar Euro ayrılacağı duyurulmuştur.⁶⁸ AB üyeliğinin Hırvatistan ekonomisine etkileri konusunda

⁶¹ AB'nin 2007-2013 bütçe döneminde 19 milyar Euro kaynak aktarımı öngördüğü Romanya; hazırlanan projelerin yetersiz olması ve kaynakların dağıtımında ortaya çıkan rüşvet ve yolsuzluklar sebebiyle söz konusu dönemde AB'den ancak 2 milyar Euro yardım alabilmiştir. Bkz. "Eşe Dosta Dağıtınca AB Fonları Dondurdu", 26 Ekim 2012, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/ese-dosta-dagitinca-ab-fonlari-dondurdu-21781151>, 26.12.2015).

⁶² Philip Levitz ve Grigore Pop-Eleches, "Monitoring, Money and Migrants: Countering Post-Accession Backsliding in Bulgaria and Romania", *Europe-Asia Studies*, Cilt 62, Sayı 3, Mayıs 2010, s. 476.

⁶³ Arjan Lejour, Andrea Mervar ve Gerard Verweij, "The Economic Effects of Croatia's Accession to the EU", *EIZ Working Papers*, Aralık 2007, s. 8.

⁶⁴ "Hırvatistan'ın Genel Ekonomik Verileri", *Balkansiad*, <http://balkansiad.org/hrvatistan-39-in-genel-ekonomik-verileri/c73/default.aspx>, (25.12.2015).

⁶⁵ Gös. yer.

⁶⁶ "GDP Growth (Annual %)-Croatia", *Dünya Bankası*, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/HR?display=graph>, (25.12.2015).

⁶⁷ Mayıs 2016'da yapılan tahminlere göre bu oranın 2017'de %2,1'e ulaşması öngörülmektedir. Bkz. "European Economic Forecast Spring 2016", *European Commission*, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip025_en.pdf, (18.10.2016), s. 86.

⁶⁸ "Press Release-12 December 2014: Croatian Economy and Environment to Benefit from billion 6.9€ EU Investments", *European Commission*, <https://ec.europa.eu/commission/2014->

Hırvat yetkililer olumlu bir bakış açısına sahip olsa da Hırvatistan'ın Avrupa piyasasında ekonomik olarak rekabet edebilir bir hale gelmek için yeterince hazır olmadığı düşüncesi dile getirilmektedir.⁶⁹ Buna rağmen üyeliğinin ilk yılında diğer AB ülkelerine yaptığı ihracatı %15 oranında artırmayı başaran Hırvatistan, 2015 yılının ilk yarısına ait verilere göre de bu alanda %16'lık artışla AB'de en çok ihracat artışı kaydeden ülkeler arasında yer almayı başarmıştır.⁷⁰

SONUÇ

2004 yılında gerçekleşen “büyük patlamanın” ardından Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan'ın birliğe üye olmasının yanı sıra Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk'un aday ülke statüsü elde etmesi AB genişlemesinde dikkatlerin Balkanlara çevrilmesine neden olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında, Balkan ülkelerinin katılımı sağlanmadan AB projesinin tamamlanamayacağı düşüncesi önemli ölçüde etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, Balkanlara yönelik genişlemenin bölgeye istikrar kazandıracağı da sıklıkla altı çizilen hususlar arasında yer almaktadır. Fakat AB'ye beşinci genişlemede dâhil olan ülkelerin tam olarak hazır olmadan bu süreci tamamladıklarına dair eleştiriler Balkanlara yönelik genişlemeyi farklı bir açıdan değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, Romanya ve Bulgaristan'ın AB'nin en yoksul iki ülkesi durumunda olması ve koşulluluk mekanizmasının genişletilmesiyle bu ülkelerin halen gözetim altında tutulması bu çalışmanın ardındaki temel motivasyonlar arasında yer almıştır. Hırvatistan ise AB açısından hazmedilmesi nispeten daha kolay olsa da Batı Balkanlara yönelik genişlemenin önemli bir adımı olması bakımından çalışmaya dâhil edilmiştir.

Beşinci ve altıncı genişleme dalgaları ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde söz konusu genişlemenin siyasi saiklerle gerçekleştiğine dair eleştirilerin gerçeklik payı olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen, genişleme sürecinin geçmiş tecrübelerden dersler çıkarılarak ileriye yönelik stratejilerin

2019/cretu/announcements/croatian-economy-and-environment-benefit-eu69-billion-eu-investment_en, (25.12.2015).

⁶⁹ “Croatia and the EU- What Difference Has a Year Made?”, *BBC News*, <http://www.bbc.com/news/business-29311024>, (26.12.2015).

⁷⁰ 2015 yılının ilk yarısında AB içi ihracatını en çok artıran ülke İrlanda (%21) olurken, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de yakaladığı %14'lük artışla Hırvatistan'ın ardından üçüncü sırada yer almıştır. Bkz. “Croatia Among Countries with the Highest Export Growth in the EU”, *Total Croatia News*, <http://www.total-croatia-news.com/business/579-croatia-among-countries-with-the-highest-export-growth-in-the-eu>, (26.12.2015).

belirlenmesini mümkün kılan dinamik bir süreç olarak yorumlanması aday ülkelerin birtakım eksikliklerinin görmezden gelinilebileceğine işaret etmektedir. Nitekim koşulluluk mekanizmasının genişletilmesi sadece aday ülkelerin geleceğini etkilemekle kalmamış, ayrıca bu çalışmaya konu edilen üye ülkelerin geleceği açısından da belirleyici bir niteliğe sahip olmuştur. Bir başka deyişle, Balkanlara yönelik genişleme dalgaları kendi içinde çelişkiler barındırmasına rağmen genişleme sürecinde yaşanan hataların telafisine dönük adımların atılabilmesine olanak sağlayan mekanizmaların varlığı bu noktadaki endişeleri hafifletmektedir.

KAYNAKÇA

“AB’nin En Yoksul Ülkesinin Krizle Mücadelesi”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, <http://esozluk.ikv.org.tr/?id=501>, (14.12.2015).

Akşemsettinioğlu, Gökhan, “Avrupa Bütünleşme Projesinin ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 10, No 1, 2011.

Altun, Özge, “Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği”, *T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı*, Temmuz 2013, <http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20%C4%B0nceleme%20Serisi/AB%20Geni%C5%9Fleme%20Politika%C4%B1%20Ba%C4%9Flam%C4%B1nda%20H%C4%B1rvatistan%20%C3%9Cyeli%C4%9Fi.pdf>, (25.10.2015).

“Avrupa Birliği’nin Genişlemesi”, *T. C. Avrupa Birliği Bakanlığı*, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=109>, 27.12.2015.

“Avrupa Komisyonu 2014 Genişleme Paketi’ni Açıkladı”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=712, (27.12.2015).

“Bulgaristan’a Yeni Nükleer Reaktör”, *Aljazeera Turk*, 24 Kasım 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bulgaristana-yeni-nukleer-reaktor>, (12.12.2015).

Bulgaristan’da Yolsuzluk Şoku”, *Deutsch Welle*, 27 Kasım 2008, <http://www.dw.com/tr/bulgaristanda-yolsuzluk-%C5%9Foku/a-3825144>, (15.12.2015).

“Bulgaristan-İşsizlik Oranı”, *Trading Economics*, <http://tr.tradingeconomics.com/bulgaria/unemployment-rate>, (14.12.2015).

Croatia Among Countries with the Highest Export Growth in the EU”, *Total Croatia News*, <http://www.total-croatia-news.com/business/579-croatia-among-countries-with-the-highest-export-growth-in-the-eu>, (26.12.2015).

“Croatia and the EU- What Difference Has a Year Made?”, *BBC News*, <http://www.bbc.com/news/business-29311024>, (26.12.2015).

“Delegation to the Kozloduy Nuclear Power Plant/Bulgaria, 28-30 October 2013”, *European Parliament*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/bulgaria_bulgaria_en.pdf, ss. 2-3, (12.12.2015).

“Eşe Dosta Dağıtınca AB Fonları Dondurdu”, 26 Ekim 2012, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/ese-dosta-dagitinca-ab-fonlari-dondurdu-21781151>, 26.12.2015).

“EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007-2013”, *KPMG*, <https://www.kpmg.com/SI/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/EU-Funds-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf>, (25.12.2015).

“European Economic Forecast Spring 2016”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip025_en.pdf, (18.10.2016).

“Fitch Ratings: Euro Zone Accession Remains a ‘Remote Prospect’ in Romania and CEE”, *Business Review*, <http://www.business-review.eu/news/fitch-ratings-euro-zone-accession-remains-a-remote-prospect-in-romania-and-cee-103210>, (18.10.2016).

“GDP Growth (Annual %)-Croatia”, *Dünya Bankası*, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/HR?display=graph>, (25.12.2015).

“GDP Growth (Annual %)-Romania”, *Dünya Bankası*, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/RO?display=graph>, (25.12.2015).

“Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2012-2013”, COM(2012) 600, Brüksel, 10 Ekim 2012, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_strateji_ve_sonuclar_tr.pdf, (18.10.2016).

Hatipoğlu, Esra, “Yorgun AB’nin Komşularla İmtihanı: Karadeniz Bölgesi ve Avrupa Birliği”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt 8, Sayı 16, 2013, ss. 1-20.

“Hırvatistan’ın da önü açıldı”, *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/tr/h%C4%B1rvatistan%C4%B1n-da-%C3%B6n%C3%BC-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/a-2523637>, (24.10.2015).

“Hırvatistan’ın Genel Ekonomik Verileri”, *Balkansiad*, <http://balkansiad.org/hrvatistan-39-in-genel-ekonomik-verileri/c73/default.aspx>, (25.12.2015).

Karluk, Rıdvan, “Avrupa Birliği’nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi”, *International Conference on Eurasian Economies 2014*, <http://avekon.org/papers/1163.pdf>, (27.12.2015).

Lejour, Arjan, Mervar, Andrea ve Verweij, Gerard, “The Economic Effects of Croatia’s Accession to the EU”, *EIZ Working Papers*, Aralık 2007.

Levitz, Philip ve Pop-Eleches, Grigore, “Monitoring, Money and Migrants: Countering Post-Accession Backsliding in Bulgaria and Romania”, *Europe-Asia Studies*, Cilt 62, Sayı 3, Mayıs 2010, ss. 461-479.

Nikolova, Pavlina, “Negotiating for EU Membership? The Case of Bulgaria and Romania”, *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 2, 2006, ss. 393-412.

Noutcheva, Gergana ve Bechev, Dimitar, “The Successful Laggards: Bulgaria and Romania’s Accession to the EU”, *East European Politics and Societies*, Cilt 22, Sayı 1, 2008, ss. 114-144.

“Macro Economic Imbalances Country Report-Romania 2015”, *European Economy Occasional Papers 223*, European Commission, Haziran 2015.

Mujezinoviç, Mirzet, “Avrupa Birliği’nin Batı Balkan Politikası Çerçevesinde Bosna Hersek ile İlişkileri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, Sayı 12, 2007, ss. 65-82.

Orosz, Agnes, “Romania”, *Strategic Issues for the EU10 Countries: Main Positions and Implications for EU Policy-Making*, Derleyen: Krisztina Vilda, FEPS-Foundation for European Progressive Studies, Budapeşte, Ekim 2012.

“Press Release-12 December 2014: Croatian Economy and Environment to Benefit from billion 6.9€ EU Investments”, *European Commission*, https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/cretu/announcements/croatian-economy-and-environment-benefit-eu69-billion-eu-investment_en, (25.12.2015).

Primatarova, Antoinette, “On High Stakes, Stakeholders and Bulgaria’s EU Membership”, *EPIN Working Paper No. 27*, Nisan 2010.

Rehn, Olli, “Önsöz”, *Genişlemeyi Anlamak: Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikası*, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2009.

“Romanya-Avrupa’nın Periferisinden Kriz Manzaraları”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, <http://esozluk.ikv.org.tr/?id=521>, (26.12.2015).

“Romanya IMF’yle Anlaştı”, *NTV*, 25 Mart 2009, <http://www.ntv.com.tr/ekonomi/romanya-imfyle-anlasti,zmb986HxpkCUvhiv7liXPQ>, (26.12.2015).

Şahin, Yeliz, *Batı Balkanlar AB Yolunda*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No 267, İstanbul, Aralık 2013.

Şahin, Yeliz, “Hırvatistan’ın AB Serüveninde Mutlu Son”, *İKV Değerlendirme Notu*, Temmuz 2013, http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/temmuz_2013_degerlendirme_notu_70.pdf, (24.10.2015).

“The Enlargement of the Union”, *European Parliament*, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html, (27.12.2015).

“The Reports on Progress in Bulgaria and Romania”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/cvm/progress_reports_en.htm, (27.12.2015).

Trauner, Florian, “Post-Accession Compliance with EU Law in Bulgaria and Romania: A Comparative Perspective”, *European Integration online Papers*, Special Issue 2, Volume 13, 2009, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2009-021.pdf>, (27.12.2015).

Tsachevsky, Venelin, “Bulgaria’s EU Membership: The Adaptation To The New Status Is Not Over”, *Electronic Publications of Pan-European Institute*, 2010, https://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-jatietopaketit/Documents/Tsachevsky_netti_final.pdf, (27.12.2015).